

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: SOLA

ARTIKLER OG INNLEGG

FELLES UTTAELSE

JEG SKAMMER MEG IKKE OVER
EVANGELIET

EVANGELIET ETTER LUTHER

ELLIPSETENKNINGEN I NORSK
KIRKEDEBATT I 1960-ÅRENE

ORD AV LUTHER

FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

SÅMANNSSØNDAGEN

KYNDELSMESSE

FRA BISPEDØMMERÅDENE

SOLA

Sola troner tilsynelatende alene på daghimmelen en godværsdag. Men på tampen av reformasjonsmarkeringsåret 2017 skal det ikke handle om vårt dominerende himmellegeme. Kanskje kunne det heller kan handle om *sola* (lat.), dette lille ordet som i så stor grad har preget luthersk teologi gjennom 500 år: *Sola* – i betydningen alene eller ene. Ordet har ulike betydningsvalører på latin. Her spiller både det unike/enestående sammen med det ensomme/forlatte. *Sola* ble i utformingen av luthersk teologi først og fremst et uttrykk som skulle skarpstille teologien, tydeliggjøre det som var trosgrunnlaget, opp mot katolsk lære.

Selv om Melancthon anvendte begrepene *sola gratia* og *sola fide* allerede i 1554, ble ikke disse begrepene systematisk artikulert før i det

20. århundre. I de fleste av de tidlige uttrykkene for sola-teologien, som hos Theodore Engelder i 1916, var det de tre solaene som ble vektlagt:

- *Sola scriptura* – skriften opp mot tradisjonen
- *Sola gratia* – nåden opp mot fortjenesten
- *Sola fide* - troen opp mot gjerningene

Senere utvidet Emil Brunner "sola-teologien" til også å omfatte *Soli Deo Gloria* og ikke minst *Solus Christus*, Kristus alene. Derfor skrives det ofte om de fem "sola-er". Jeg er takknemlig for å kunne høre til i en luthersk tradisjon som har tydeliggjort sin teologi på denne måten.

Men alle spissformulerte presiseringer bærer med seg en fare for forenkling. Og de presiseringene som var nødvendige å gjøre på 1500-tallet, er ikke nødvendigvis de mest påkrevde i dag. Teologien vil alltid søke mot nyanseringene; det er mer å si om skriften enn at den står alene; den har alltid levd og er blitt fortolket i lys av andre

skrifter og annen kunnskap. På samme måte står verken nåden eller troen alene. Begrepene holdes sammen med andre begreper: Nåden kommer sammen med sannheten, slik at den ikke skal forveksles med alminnelig raushet. Troen er virksom i gjerninger, slik at den ikke skal forveksles med en intellektuell eller emosjonell prestasjon. Og når det gjelde *Soli Deo Gloria*, har flere påpekt at både Johan Sebastian Bach og andre fromme begavelser gjerne kunne få litt av æren for sine mesterverk selv, i stedet for å gi bort alt til Herren.

Kristus er skriftens sentrum; han er nådens kilde; han er troens gjenstand.

Likevel skal kanskje den siste sola få bli stående uten modifikasjoner eller supplement: *Solus Christus*. Det er Jesus Kristus som gjør kristendom til nettopp kristendom. Vi har til og med

fått beholde hans navn og merke i den vanligste betegnelsen for dem som tror på ham, nemlig de *kristne*. *Solus Christus* var ikke omdiskutert i reformasjonen og bør ikke være det nå heller. Alle de andre sola-ene hviler på Jesu liv og gjerning. Han er skriftens sentrum; han er nådens kilde; han er troens gjenstand. Men skulle det høres ensomt ut, så er jo heller ikke Kristus alene i den ensomme betydningen av ordet. Han inngår i det mest intime fellesskap som tenkes kan, Den hellige treenighet.

I oktober ble den amerikanske teologen Marcus Borg introdusert på norsk, med etterfølgende debatt om denne utgaven av amerikansk "liberal protestantism". Den debatten er verdt et eget temanummer av LK. Men en annen av Borgs boktitler kan være et bedre innsteg til julehøytiden, under overskriften *Solus Christus: "Meeting Jesus again for the first time"*.

Avslutningen av reformasjonsmarkeringsåret faller også sammen med avslutningen av min redaktørtid i Luthersk Kirketidende. *Takk for meg, og takk til dere som har lest og noen ganger kom-*

mentert noen av de 45 lederartiklene jeg etter beste evne har levert gjennom 9 år!

.....
SJUR ISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

TAKK TIL SJUR ISAKSEN!

Fra og med årsskiftet får Sjur Isaksen avløsning som redaktør i Luthersk Kirketidende. Han kom inn i redaksjonen i 2009 og har gjort en solid innsats for bladet gjennom åtte årganger. Hans medredaktører vil gjerne takke ham for samarbeidet og hans mange gode bidrag til bladets lesere.

Som ny redaktør fra har vi fra årsskiftet gleden av å ønske velkommen til Fredrik Saxegaard, praktikumsleder ved MF. Fredrik disputerte i høst på en avhandling om hvordan prester utøver lederskap i menigheten. Vi ser fram til mange interessante bidrag fra hans hånd!

Redaksjonen

Redaksjonen ønsker alle våre lesere, bidragsytere, annonsører og andre kontakter en velsignet Kristi Fødselsfest og alt godt for det nye året. Neste nummer av LK utkommer 5. januar 2018.

FELLES UTTALELSE FRA DET LUTHERSKE VERDENSFORBUND OG DET PAVELIGE RÅDET FOR FREMME AV KRISTEN ENHET VED AVSLUTNINGEN AV ÅRET FOR DEN FELLES MARKERING AV REFORMASJONEN, 31. OKTOBER 2017

På den 31. oktober, den siste dagen av den felles økumeniske markeringen av reformasjonen, er vi takknemlige for de åndelige og teologiske gavene vi har mottatt gjennom reformasjonen, i det vi ser tilbake på det vi har delt med hverandre og med våre økumeniske partnere over hele verden. Likeså har vi bedt om tilgivelse for våre feilgrep og for de måter kristne har såret Herrens kropp og krenket hverandre i løpet av de fem hundre årene fra begynnelsen av reformasjonen og frem til i dag.

Vi, lutheranere og katolikker, er dypt takknemlige for den økumeniske reise vi har hatt sammen gjennom de siste femti årene. Denne pilegrimsvandringen, styrket av vår felles bønn, gudstjeneste og økumeniske dialog, har resultert i at fordommer er blitt fjernet, at den gjensidige forståelse har økt og at enighet i grunnleggende teologiske spørsmål er blitt identifisert. I møte med så mange velsignelser langs veien løfter vi våre hjerter i lovprisning av den treenige Gud for den nåde vi mottar.

På denne dagen ser vi tilbake på et år med bemerkelsesverdige økumeniske hendelser, som begynte 31. oktober 2016 med den felles luthersk-katolske bønnegudstjenesten i Lund i Sverige, i nærvær av våre økumeniske partnere. Mens de ledet gudstjenesten, undertegnet pave Frans og biskop Munib A. Younan, daværende president for Det lutherske verdensforbund, en felles erklæring med en forpliktelse til å fortsette den økumeniske reisen i retning av den enhet som Kristus ba om (Jfr. Joh 17,21). På samme dag ble vår felles tjeneste for dem som trenger vår hjelp og solidaritet styrket gjennom en intensjonsavtale mellom Caritas Internationalis og LVFs World Service.

Pave Frans og president Younan uttalte sammen: ”Mange medlemmer av våre fellesskap lengter etter å motta nattverden ved ett bord, som et uttrykk for full enhet. Vi opplever smerten hos dem som deler alt annet i livet, men som ikke kan dele Guds frelsende nærvær ved nattverdbordet. Vi erkjenner vårt felles pastorale ansvar for å svare på den åndelige tørst og sult hos våre folk etter å bli ett i Kristus. Vi lengter etter at dette såret i Kristi kropp skal bli leget. Dette er målet for våre økumeniske bestrebelser, som vi ønsker å bringe videre, også ved å fornye vår forpliktelse til teologisk dialog.”

Blant velsignelsene i dette året for markering av reformasjonen er det faktum at lutheranere og katolikker for første gang har sett reformasjonen fra et økumenisk perspektiv. Dette har muliggjort ny innsikt i de begivenhetene i det sekstende århundret, som ledet til at vi ble splittet. Vi erkjenner at mens fortiden ikke kan endres, så kan dens betydning for oss i dag bli endret til å bli en stimulans til voksende fellesskap og et håp for verden når det gjelder å overvinne splittelse og fragmentering. Igjen er det blitt klart at det vi har felles er mye mer enn det som fortsatt splitter oss.

Vi gleder oss over at Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren, som ble høytidelig underskrevet av Det lutherske verdensforbund og Den katolske kirke i 1999, også er blitt underskrevet av World Methodist Council i 2006, og – i løpet av reformasjonsmarkeringsåret – av World Communion of Reformed Churches. På denne dag blir den også tatt imot og anerkjent av the Anglican Communion ved en høytidelig seremoni i Westminster Abbey. På denne basis kan våre kristne fellesskap bygge et enda tettere bånd av åndelig konsensus og felles vitnesbyrd i tjeneste

for evangeliet.

Vi merker oss med anerkjennelse de mange tilfeller av felles bønn og gudstjeneste som lutheranere og katolikker har holdt sammen med sine økumeniske partnere i forskjellige deler av verden, så vel som de mange teologiske møter og viktige publikasjoner som har gitt innhold til reformasjonsmarkeringsåret.

Idet vi ser framover, forplikter vi oss selv til å fortsette reisen sammen, ledet av Guds ånd, mot

en større enhet i samsvar med vår herre Jesu Kristi vilje. Med Guds hjelp vil vi på en måte preget av bønn arbeide med vår forståelse av kirke, nattverd og embete, i det vi søker mot en substansiell konsensus slik at vi kan overvinne de forskjeller som fortsatt finnes mellom oss. Med dyp glede og takknemlighet stoler vi på ”han som begynte sin gode gjerning i [oss], skal fullføre den – helt til Jesu Kristi dag” (Fil 1,6).

Oversatt av Harald Hegstad

luther

Kari Fure **FLUKTEN FRA SYRIA OG IRAK**

199,-

Flere millioner mennesker flykter fra sine hjemland i Midtøsten. Blant disse er det mange kristne. De drives vekk fra områdene der den kristne kirke først etablerte seg. Slik kuttet kirkens røtter.

I *Flukten fra Syria og Irak* forteller Kari Fure om møter med mennesker som står midt i dramaet. Hun har snakket med flyktninger og kirkeledere, politikere og personer som risikerer livet for å hjelpe – og orientalske kristne som starter et nytt liv i Tyskland, Sverige og Norge.

Fure setter enkeltskjebnene inn i en politisk og historisk sammenheng. Hun drar linjene til folkemordet i Tyrkia for hundre år siden, og spør hvorfor de religiøse motsetningene i Syria og Irak ble så dype. Fure har også møtt folk som drømmer om trygghet i en selvstyrt provins for kristne og andre minoriteter på Ninive-sletta i Nord-Irak.

Les den spennende historien!

www.lutherforlag.no

JEG SKAMMER MEG IKKE OVER EVANGELIET

PREKEN VED REFORMASJONSMARKERINGEN I NIDAROSDOMEN 31. OKTOBER
TEKST: ROM 1,16–17

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN
HB924@KIRKEN.NO

Dette er en god tid – dette er vår tid – til sammen å være kirke som forkynner evangeliet om Kristus.

Ikke fordi verden skal idylliseres – ikke fordi kirken eller dens historie forskjønnnes – men fordi kirken ennå, som til alle tider, fatter tillit til den treenige Gud som handler gjennom mennesker. Skaperen, frelseren og livgiveren gir mot og mening midt i vår egen storm og de ulike stormene i verden, og åpner nye veier til fred og forsoning. Vi er håpefulle, ikke for hvem vi er, og hva vi kan gjøre, men for hvem Gud er, og hva Gud kan gjøre i sin skapte verden. Gud setter fremdeles mennesker fri i troen på Jesus Kristus, til å vise kjærlighet i ord og handling. For i ham møter vi Guds barmhjertighet. Fordi vi har fått del i evangeliet om Frelseren og hans grenseløse kjærlighet, våger vi å si med Paulus: Jeg skammer meg ikke ved evangeliet!

Skam har fått ny mening. Sterke og betagende fortellinger om unge mennesker som skammer seg over hvem de er, hva de tror på, og hva de føler, har berørt, langt utover vårt land. Det har åpnet for at vi kjenner på hva vi selv bærer på av skam og skyld, og hvilken skam vi har påført andre. Det er ofte skjult – usynlig – men stjeler krefter, livsglede og motet til å ha tillit til andre. Det kan føre til selvforakt og eksistensiell ensomhet.

Vi vet at mange har båret på skam over hvilket folk de har tilhørt, også i vårt land; de har vært presset til å bli lik flertallet. En byrde de aldri skulle bære. Det er en skam for storfellesskapet.

Vi erkjenner vår skyld og vet vi har handlet galt. Vår kirkes historie har skamletter, også som følge av reformasjonen. Skam er en følgesvenn med mange uttrykk og former.

Jeg skammer meg ikke over evangeliet – Paulus sine ord til menigheten i verdensbyen Roma ble vendepunktet for Martin Luther.

Men: Er det flaut, for mennesker i vår opplyste tid, hvor vi kan og mestrer så mye, å ha lit til evangeliet om ham som løftet opp barna og refset dem som gjorde seg store og rike på andres bekostning? Er det naivt å tro på kjærlighet, tilgivelse og forsoning? Jeg tror vi trenger det som aldri før. For er det ikke slik at vi vet at mennesket ikke uten videre er godt på bunnen, selv om vi evner å vise godhet som ikke lar seg forklare? Er det ikke vår felles historie og vår personlige historie at vi er i stand til å være likegyldige for andres nød i vår veldige velstand og gi ondskap rom – på ny og på ny? Den sannheten er det fristende å løpe fra, vekk fra meg selv, fordi jeg ikke orker å ta det innover meg. Det er for tungt. Men det er sant.

Kristustro er tillit til ham som døde for oss. Korset er for ettertiden blitt det sterke symbolet på kjærligheten som gir seg selv, nåden som alltid tilgir, og håp om at livet er sterkere enn døden. Det evangeliet stiller oss alle likt – det er ikke begrenset til land eller folkeslag eller kultur, men er tidløst og universelt – det er gitt til alle, fra første stund da engelen sa: ”Jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket.”

Evangeliet er et evig uttrykk for menneskers likeverd og Guds oppsøkende kjærlighet. Ingen trenger å skamme seg for hvem en er, evner eller føler – evangeliets kjerne – kan fattes av et barn, samtidig som det har utfordret tanken i søk etter de store sammenhenger. Hvordan ellers kan evangeliet være for alle, om det ikke var så enkelt og lettfattelig at vi får det i dåpen, og i brød og vin som vi snart skal dele? Ja, selv for voksne bærer den ordløse barnetroen som ingen skal skamme seg over, i liv og død.

Men evangeliet har aldri vært en sovepute: Det er en dyp forbindelse mellom rettferdig og rettferdighet. Vi er kalt og kalles stadig til å leve ut det vi er, skapt i Guds bilde. Vi plikter å ta ansvar for verden og utfordres til å leve ut Jesu bud om å elske hverandre.

Dette er en god tid å være kirke. Det er ikke

tiden til å resignere; det er ikke tid til å henge fast i fortiden. Nåden gir mot og styrke til å legge den bak oss. Gud kan skape hjerter i oss som vil bringe kjærlighet, rettferdighet og fred. Det er grunnlaget for å gå forsoningens vei som alltid driver oss videre, til våre medmennesker.

Så er dette vår gode tid til å leve i evangeliet – den store gleden for alle folk – slik det har vært i 2000 år: La oss ikke bruke krefter på vår svakhet fremfor de oppgavene vi har for å hele vår splittede verden. Vi vet det er mye mer som forener oss, enn det som skiller oss. Vi kan stole på tilgivelsens evangelium som er Guds kraft til frelse for alle som tror. Selv i den mørkeste time hvor hatet og døden ser ut til å herske, gir Guds nåde oss mot til sammen å kjempe for barmhjertighet og løfte frem håpet om en fremtid i Guds verden, i vår tid og i evighet.

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2018

169,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2018

149,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

EVANGELIET ETTER LUTHER

PREKEN VED REFORMASJONSMARKERINGEN I BERGEN DOMKIRKE, 29.10.17
TEKSTER: SAL 46, ROM 1,16–17, JOH 1,16–18

AV BISKOP HALVOR NORDHAUG
HN588@KYRKJA.NO

I En student ved ett av lærestedene her i byen sa nylig til en av sine lærere: ”Det viktigste i kristendommen er å gjøre så godt man kan – og vise nestekjærlighet. Den som lever slik, vil bli lønnet i evigheten.”

Denne karen var både døpt og konfirmert. Han hadde fulgt skolens KRLE-undervisning og hadde et godt hode. Og dette var det som satt igjen. Han traff ikke akkurat blink.

Nå er jo selvsagt det å gjøre så godt man kan – og vise nestekjærlighet – utmerkede saker. Men selve kjernen i kristendommen, evangeliet, er det ikke. En slik oppfatning likner mer på ordtaket ”Enhver er sin egen lykkes smed” – opphøyet til gudommelig prinsipp, og forlenget inn i evigheten.

”Enhver er sin egen lykkes smed” – det er slik det er mellom oss, både på skolen, i arbeidslivet og i det sosiale fellesskapet. Den som har gode evner, investerer arbeid og innsats, får sin velforfjente lønn. Men den som ikke har like mye å fare med, som sluntrer unna og kanskje også roter ting til både for seg selv og andre, går det dårligere med. Hvis dette skulle være det sentrale i kristendommen – ”å gjøre sitt beste” – hvem kan da bli stående for Gud? Hvem kan da ha håp

om frelsen og det evige liv?

Mannen som starte reformasjonen, Martin Luther, slet selv med dette spørsmålet: Hvordan kan jeg holde mål for Gud, og bli stående som rettferdiggjort for ham? Finnes det rett og slett en nådig Gud?

Nå visste Luther bedre enn å tro at han var

sin egen lykkes smed, at alt var opp til ham. Han visste at alt begynner med Guds nåde. Men han hadde lært at hans egen innsats langt fra var uvesentlig. Nåden som ble gitt i sakramentene, skulle gjøre sin gjerning i mennesket. Nåden var en ”samarbeidende nåde” (*gratia cooperans*) der mennesket var kalt til å samarbeide med nåden slik at det kristne livet fikk vokse fram: Gode gjerninger, botsøvelser og bønner. Så ville Gud gi mer av sin nåde, hvilket igjen ville føre til vekst i troen og kjærligheten ... osv. Gjennom denne prosessen ville man da forhåpentlig kunne bli stående på Dommens dag – og komme inn i saligheten etter et kortest mulig opphold i skjærsilden.

Langs denne veien fant Luther ingen fred. For hvordan kunne han vite at han leverte sin del av dette samvirket slik det krevdes? Selv om hans liv som munk i klosteret var forbilledlig (i hvert fall ifølge ham selv) så visste han at hjertet ikke var

helt med. Motivene var ikke rene. Han gjorde jo ikke dette bare av kjærlighet til Gud og nesten, men også for sin egen del, for å vinne fortjeneste for Gud.

For Luther ble det nettopp dette ordet som vi hørte lest fra Romerbrevets første kapittel som satte ham fri: *Jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, jøde først og så greker. For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro.*

Guds rettferdighet – som Luther strevde for å vinne, kunne altså ikke vinnes langs gjerningenes vei. Den var ikke lønn for strevet, men en gave som ble gitt av Guds nåde til hver som tror. Kristus har gjort alt; jeg skal bare ta imot Guds rettferdighet i tro og takke for den. Dette var det gamle evangelium som Luther gjenoppdaget.

II

Dessuten var det en ting til som ble viktig for Luther: Gud var til å stole på.

Som augustiner munk var han nemlig blitt opplært i en filosofisk tradisjon som opererte med et skille mellom Guds absolutte makt og vilje i sin frihet på den ene siden, og Guds åpenbarte ord og vilje i Kristus og i Bibelen på den andre siden. Etter denne tankegangen var Gud i sin absolutte makt fri til å gjøre hva han ville, og derfor på et vis uberegnelig. Denne uvisheten kunne føre mennesket til fortvilelse.

Luther ble derimot stående med dette: Gud har åpenbart oss seg selv og vist oss sitt hjerte i det evangelium som vi leser i Skriften. I Kristus ser vi at Guds kjærlighet er som ”glødende bakerovn”. Her møter vi en Gud vi kan stole på! Når vi kommer i tvil, og det gjør vi, så skal vi se på Kristus, og ikke frykte at Gud kanskje kan gjøre noe helt annet enn det han viser oss i sin sønn.

Det samme har vi hørt i evangelieteksten i dag: *Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus. Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er.*

Alt dette kan vi sammenfatte i disse slagordene: Nåden alene / Troen alene / Kristus alene

/ Skriften alene. Slik lyder evangeliet etter Luther. Nei, det er ikke hans evangelium, men Det nye testaments. Men han fikk gjenoppdage det gjennom sin kamp.

Det er et frigjørende budskap også til oss i dag: Du er ikke din egen lykkes smed. Din lykke har Gud smidd i Kristus – en gang for alle. Og ingen ting av det du gjør rett eller galt i livet kan endre på det.

III

På forsiden av gudstjenesteprogrammet i dag ser dere Ludvig Cranachs berømte alterbilde fra Stadtkirche i Wittenberg. Det sammenfatter mye av det sentrale ved reformasjonen. Her ser vi mennesker samlet rundt nådens midler, rundt de stedene der Guds nåde deles ut: Dåpen / Nattverden / Skriftemålet. Til grunn for det hele er forkynnelsen av den korsfestede Kristus som vises helt nederst. Alle disse stedene møter Gud oss med nåden, og den er ubetinget, uten krav, for Kristus har gjort alt. Dette er reformasjonens gave.

Men denne medaljen har også en bakside. I kjølvannet av dette evangeliet har ikke få lutheranere begynt å tro at når Kristus har gjort alt, så behøver jo ikke vi å gjøre noe. Vi behøver ikke en gang å gå til gudstjeneste, men kan heller gå tur og tenke på Gud i naturen (men det gjør vi jo ikke). Ei heller trenger vi bruke nattverden – for ikke å snakke om skriftemålet. Dette er en tragisk feilutvikling. Og siden denne søndagen også er bots- og bønnedag, må vi som lutherske kristne ta et oppgjør med en slik tankegang som åpenbart har bredt seg utover landet.

Evangeliet er at alt avhenger av Gud, og derfor kan vi senke skuldrene og ta imot det Gud vil gi oss. Det forvrengete evangelium sier at alt avhenger av Gud, og derfor kan vi senke skuldrene og glemme det hele.

Men troen har en praksis. Nåden skal tas imot – og leves i. Troen er jo utrolig, og derfor trenger vi å høre evangeliet igjen og igjen. Vi trenger å møte de andre som tror, og utsette oss selv for det hellige møtet med Gud. Ellers blir Gud og troen langsomt uten betydning for oss.

Ifølge en meningsmåling sier 78 % av nord-

menn at religion ikke er viktig for dem. Når lutheranere slutter å tro, er det sjelden fordi de har trosvansker, men snarere fordi de sovner.

Se på disse menneskene på alterbildet! De gjør jo noe. De går til møteplassene. De bruker nådemidlene.

I Tyskland er det i dag omtrent like mange katolske som evangeliske kristne. Men det er visstnok tre ganger så mange som går til katolske som til evangeliske gudstjenester. Lutherdommen har dessverre bidratt til sekularisering av kirken innenfra. Det ville ikke Luther likt.

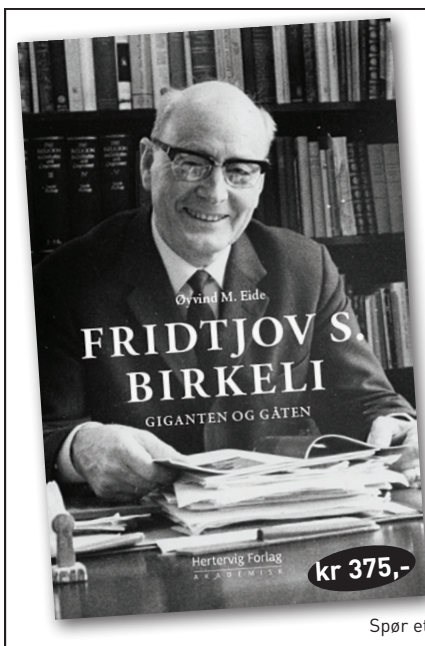
Denne bedrøvelige feilutvikling skal vi la oss utfordre av i dag. Vi trenger å lære av en mer katolsk måte å forholde oss til kirken på: Her i kirken er nådens midler, og dem trenger vi! Her er troens rom; her møter vi hverandre, og her gir vi Gud den ære Gud skal ha. Derfor hører vi hjemme her, og derfor går vi hit.

IV

Men takknemligheten, ikke boten, skal få det siste ordet i denne prekenen. For først og fremst er dette en dag for å takke for det evangelium som Luther gjenoppgadet: Gud er ikke slik som vi tror. Han elsker oss ikke mer når vi lykkes, og mindre når vi roter det til. Den følelsen sitter utrolig dypt i oss alle. Men det er ikke en følelse skapt av evangeliet.

Gud er den gode far som, når han ser barnet komme hjem full av skitt og med ødelagte klær, ikke sier: "Nei, nei – hvordan kunne du ...". Gud sier derimot: "Der er du jo. Så godt å se deg. Kom hit og sett deg på fanget. Men oi ... her er noe blitt ødelagt. Jaja, det tar vi etter hvert. Det ordner vi."

Evangeliet om nåden som vi feirer i dag, er i sin kjerne dette: Gud blir aldri klok av skade.

Giganten og gåten

Et fremragende arbeid.
Torleiv Austad

Jeg ble så revet med at jeg leste boken på en dag.
Andreas Aarflot

Når omdreiningspunktet er lidenskap, kjærlighet og svik, er det ikke mange romaner som kan sette plottet bedre.
Lars Johan Danbolt

Eides styrke ligger i den personrettede biografiske analyse og fortolkning. Det gjør biografien til en viktig bok også metodologisk.
Bernt T. Øftestad

Spør etter boken i bokhandel, eller bestill på www.hertervigforlag.no

ELLIPSETENKNINGEN I NORSK KIRKEDEBATT I 1960-ÅRENE

AV TORLEIV AUSTAD
TORLEIV.AUSTAD@VIKENFIBER.NO

TO BRENNPUNKTER I DEN NORSKE KIRKE

Etter at de kristelige organisasjonene for ytre og indre misjon vokste fram fra midten av 1800-tallet, utkrystalliserte det seg *to linjer* i norsk kirkeliv. Den ene linjen gikk gjerne under navnet embetskirken og var en beskrivelse av stats- og folkekirkens funksjoner. På lokalplanet manifesterte den seg gjennom prestenes virksomhet ved gudstjenester og kirkelige handlinger. I 1920 kom menighetsrådsloven som trakk flere lekfolk inn i lokalmenighetens arbeid. Den andre linjen hadde sine røtter i vekkelses- og misjonsbevegelser og utfylte embetskirken på flere områder. I stor grad ble det en lekmannsbevegelse, som – inspirert av tradisjonen etter Hans Nielsen Hauge – aktiviserte lekfolk etter nådegaveprinsippet og ga dem oppgaver som forkynnere og misjonærer. Det frivillige arbeidet organiserte seg i en rekke kristelige organisasjoner. Mange steder bygget de egne bedehus og skapte levende fellesskap som arbeidet for indre og ytre misjon. Man regner med at det omkring midten av 1900-tallet var over 3000 bedehus i Norge. Tallmessig var det da om lag dobbelt så mange bedehus som kirkehus. Organisasjonene forble i Den norske kirke, selv om flere av dem kunne være temmelig kritiske til visse trekk ved den teologiske og kirkelige utvikling i den offisielle kirke.

De to linjene i Den norske kirke er også blitt beskrevet ved hjelp av bildet av *de to brennpunktene* i en *ellipse*. I dette bildet av kirken symboliseres det ene brennpunktet ved presten og det andre brennpunktet ved emissæren og/eller misjonæren. Mens presten utøver sin tje-

neste i den offisielle kirke og har inntil nylig har stått under Kongen, representerer emissæren og misjonæren selvstendige organisasjoner med egne styrings- og ledelsesorganer. Arbeidet her er stort sett basert på frivillig innsamlede midler.

DEN NYE KIRKELIGE AKTIVITET

Under okkupasjonen var det gjennomgående et nært og godt samarbeid mellom den offisielle kirke med biskopene i spissen og de frivillige organisasjoner som i stor grad var representert ved *Organisasjonenes Fellesråd* (OF). Men etter krigen, særlig ut over på 1950- og 1960-tallet, våknet den ulmende spenningen mellom de to sentra. Spenningen forsterket seg da det begynte å vokse fram en ny kirkelig aktivitet i den offisielle kirke, som engasjerte lekfolk og ga grobunn for framvekst av menighetsbevissthet. Enkelte av organisasjonene så med en viss uro på denne nye aktiviteten. Den førte blant annet til at menighetsrådet flere steder tok initiativet til menighetsaksjoner (med husbesøk) og startet eget ungdomsarbeid. På sentralt kirkelig hold ble det også satt i gang innsamling av midler til eget arbeid på nye områder. Skeptikerne blant organisasjonslederne var engstelige for at lokalmenigheten skulle tilta seg menighetsdannende oppgaver som organisasjonene tradisjonelt hadde sett på som sitt arbeid – vel å merke definert innenfor rammen av Den norske kirke. I disse kretser var det også merkbar misnøye med at reformbevegelsen begynte å røre på seg igjen. Man fryktet at den offisielle kirke ville bygge ut sin rådsstruktur ytterligere.

Denne type bekymring kom tydelig til uttrykk

i en kronikk i *For Fattig og Rik* 24. januar 1965. Landsungdomssekretær Gunnar Prestegård i Indremisjonsselskapet tok opp spørsmålet om hvem som skal drive kristelig ungdomsarbeid, og advarte mot å knytte det til menighetsrådet eller til presten. Som begrunnelse anførte han at man ikke kan være ”trygg” på dem som blir valgt inn i menighetsrådet, og at prestene skifter. Derfor bør ungdomsarbeidet ”i størst mulig utstrekning baseres på eller knyttes til det troende lekfolk”, skrev han. Vi er redd når det vokser fram ”menighetens ungdomsgruppe” ved siden av annet kristent ungdomsarbeid. Hovedpunktet i kronikken var: ”Vi tror at de unge trenger vennsamfunnet slik vi t. eks. møter det på bedehuset, ikke uten, men ved siden av gudstjenesten.” Prestegård så tydeligvis ikke med begeistring på tendensene til å etablere eget ungdomsarbeid i lokalmenighetene. Disse nye tendensene ”vil sprengte, istedenfor å forene”, skrev han.

Uroen omkring den nye kirkelige aktivitet i regi av den offisielle kirke slo ut i en sterk betoning av organisasjonenes *selvstendighet* og *uavhengighet*. Hos noen av organisasjonene kom dette enda tydeligere fram på 1960-tallet enn i tiåret før. Det ble argumentert med at den nye aktiviteten i stats- og folkekirken både sentralt og lokalt hvilte på et uklart teologisk grunnlag, og det skapte usikkerhet og forvirring. Av den grunn – men ikke bare av den grunn – bredte det seg en oppfatning i visse organisasjonskretser at det gjaldt å unngå ethvert organisatorisk samarbeid med offisielle organer i Den norske kirke. Man var også redd for at et slikt samarbeid ville begrense organisasjonenes frihet. Blant de mer radikale kristelige organisasjoner ble det for eksempel gitt uttrykk for misnøye med modellen for IKOs representantskap som besto av både representanter for bispedømmerådene og organisasjonene. For *Norsk Lærerakademi* som ble stiftet i 1966 etter initiativ av noen av de kristelige organisasjoner og begynte sin undervisning i 1968, var det – forståelig nok – uaktuelt å ha med representanter for den offisielle kirke i akademiets styringsorganer. Etableringen av denne undervisningsinstitusjonen viste livskraften i de kristelige organisasjoner som sto bak.

Samtidig som organisasjonene slo ring om sin

egen selvstendighet, skjerpet de kritikken av den offisielle kirkes utvidede virksomhet. Arbeidsdelingen mellom det som lokalmenigheten stelte med, og det som organisasjonene – og spesielt bedehusforsamlingene – tok seg av, var i ferd med å endre seg. På flere steder tok lokalmenigheten opp arbeid som tradisjonelt var ivarett av organisasjonene. Misnøen i organisasjonskretser med denne utviklingen skyldtes ikke utelukkende et vifteformet teologisk grunnlag i stats- og folkekirken, men også konkurransen om lekfolk og penger. Men i bunnen av denne spenningen lå det utvilsomt ulike kirkesyn. Blant noen av organisasjonene var det tilløp til å betrakte den offisielle kirke som et stillas å stå på mens man bygger Kristi menighet, og den – mente man – var først og fremst å finne i vennsamfunnet på bedehusene. Dette kirkesynet ble ikke delt av lederskapet i den offisielle kirke. På dette hold ble virksomheten i lokalmenigheten, som samlet seg om forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene, ansett for å være et fullverdig kristelig arbeid.

MISJONSSYNET

Den skjerpede spenning mellom brennpunktene i den kirkelige ellipse gjorde seg også gjeldende i synet på misjon, først og fremst utenfor landets grenser. I og med at misjonsarbeidet var startet på frivillig grunnlag og ble organisert i misjonsorganisasjoner, var det tradisjon for at denne virksomheten i stor grad falt utenfor den offisielle kirkes rekkevidde, bortsett fra ved kirkeofringer til misjonen, besøk av misjonærer og forbønns-tjeneste for misjonsarbeidet ute og hjemme. Misjon i Den norske kirke ble ansett for å være selskapsmisjon. Når det gjaldt samarbeid med lokalmenigheter om misjonsprosjekter, var det imidlertid noe ulik praksis blant misjonsorganisasjonene. Men den toneangivende trenden gikk like fullt ut på at hverken kirken sentralt eller menighetsrådene lokalt skulle sende ut misjonærer, selv om innvielsen til misjonærtjenesten i mange tilfeller fant sted i en kirke.

En av dem som fikk smake motviljen mot kirke-misjon, var professor Olav Guttorm Myklebust. Enkelte av lederne i misjonsorganisasjonene kviet seg for å gi rom for hans tanker om at en-

hver kirke er sendt av Gud for å drive misjon, og at det derfor er både legitimt og nødvendig at misjon er *hele* kirkens sak. *Prinsipielt* er ikke misjon forbeholdt uavhengige misjonsselskaper, hevdet Myklebust selv om han gjerne tilføyde at det kan være historiske og praktiske grunner til at misjonsarbeidet organiseres av egne selskaper. I *Misjonssambandet* var skepsisen til Myklebusts misjonstenkning sterkere enn i *Misjonsselskapet*. Sambandet brøt etter hvert med Egede Instituttet.

Misjon er ”de brennende hjerters sak”, sa professor Carl Fr. Wisløff og andre i misjonsorganisasjonene. Wisløff advarte mot parolen om at ”misjon er kirke, og kirke er misjon”. Det utvannet misjonen, hevdet han. Han ”advarte mot å integrere misjonsbevegelsene i kirken”, skriver Egil Sjøstad i biografien *Carl Fr. Wisløff. Presten som ble misjonfolkets professor*, 2016 (s 302).

DEBATT OM ELLIPSETENKNINGEN

I mange år var det lite teologisk debatt om ellipsetemetaforen. Riktignok var det enkelte som i sin kirketenkning i sak distanserte seg fra denne måten å beskrive Den norske kirke på, men det var ytterst få som spilte ut sin forståelse av menigheten mot lekmannsbevegelsens krav på å være et selvstendig brennpunkt i kirken. I sin *Pastoral-lære* fra 1930 understreket rektor ved MFs praktisk-teologiske seminar, Gabriel Skagestad, at alt det som konstituerer den kristne kirke, er å finne i den lokale menighet. Den faste nådemiddeltjenesten er menighetens ”kirkestiftende centrum”, hevdet han (s 27). Også Bjarne Skard – som snart skulle bli biskop i Tunsberg – la vekt at kirken er et universelt redskap for å bringe til veie Kristi frelsesgivende nærvær (*Norsk Kirkeblad* 1945, s 46–58). Skard hadde for lengst distansert seg fra den løse religiøse kirkeforståelsen i den liberale teologi. Men ut over disse og liknende prinsipielle betraktninger var det knapt noen som fulgte opp vurderingen av ellipsetenkingen i debatt med dem som hadde sitt menighetsideal i bedehustradisjonen.

Den som for alvor tok opp dette temaet, var adjunktstipendiat Andreas Aarflot. I artikkelen ”Momenter til et kirkesyn” i *Luthersk Kirketidende* 1965 (s 76–80) reiste han spørsmålet om ikke

tiden nå var inne til å gå vekk fra beskrivelsen av Den norske kirke ved hjelp av ellipsetemetaforen. Er denne metaforen som er blitt benyttet til å beskrive kirkens historie gjennom 100 år, *prinsipielt* riktig? Aarflot besvarte sitt eget spørsmål med å si: ”Jeg mener nei.” Han argumenterte med at ellipsetenkingen fører til at to ledd i Apostolicum blir fordelt på to sentra: ”en *hellig* kirke på den ene siden, og en *alminnelig* kirke på den andre siden”. Polariteten i ellipsen har lett for å føre til at den offisielle kirke blir betraktet ”som en ytre struktur, som skall, som kirkerett, embete, menighetsråd osv.”. Men den offisielle kirke er også i virkeligheten menighet, gudstjeneste, frivillig kristelig arbeid, evangelisasjon og diakoni, fastslo Aarflot. Istedenfor ellipsen slo han til lyd for sirkelen som beskrivelse av virksomheten i Den norske kirke. Prinsipielt betegner ikke sirkelen statskirken eller embetskirken, men ”*menigheten*, den synlige kirke i funksjon med Ord og sakrament”, skriver han.

Bekymringen for den nye kirkelige aktivitet var ett av motivene bak lekmannsmøtet i Bergen i slutten av august i 1965. Flere av talerne distanserte fra Aarflots kirketenkning og forsvarte ellipsetenkingen med særlig vekt på de to brennpunktene uavhengighet av hverandre. Formannen i *Det Vestlandske Indremisjonsforbund*, Johs. Hagesæther, slo fast: ”Ingen sammenblanding mellom det frie kristelege arbeidet og kyrkja sitt arbeid.” (*Fast Grunn* 1965, s 213) Generalsekretær Tormod Vågen gikk også ut mot Aarflots oppgjør med ellipsetenkingen og dvelte særlig ved ”den aktive ånd blant de kirkelige lekfolk” (s 237f). Det bekymret Vågen. Han innså at det nå var to slags lekfolk, og sa at ”det held på å lage seg ei deling mellom dei som arbeider i våre frie organisasjonar og dette kyrkjelege lekfolket” (s 238). Ettersom det nå blir bygget opp ”eit halv-offisielt arbeid omkring embetet”, vil ”kløyvinga i kristenfolket verta djupare etter kvart”, sa han (s 239). Dette vil bety flere kirkeofringer til egen menighet! Om statskirken skulle falle, ville han si nei til en fri folkekirke.

Aarflot svarte på noen av innvendingene. I en artikkel under overskriften ”Kirkenød og kirketro” i *Luthersk Kirketidende* utpå høsten samme år (s 242–247) forklarte han at han ville avgrense

seg ”mot en radikal lavkirkelighet som ønsker å isolere de statskirkelige funksjoner mest mulig, og som synes å se den største fare i et levende og funksjonsdyktig menighetsliv i folkekirkenes ramme”. Han viste til at ”embetet er intet uten menigheten, og menigheten er intet uten offentlig forvaltning av ord og sakrament”.

STATSKIRKEORDNINGEN

Flere av dem som forsvarte ellipsetenkningen, var ivrige tilhengere av statskirkeordningen og gikk til dels hardt ut mot reformbevegelsen som ville legge til rette for nye kirkelige råd og styrke menighetsbevisstheten lokalt. På 60-tallet og senere beklaget Carl Fr. Wisløff at han i et foredrag i *Det Norske Studentersamfundet* i slutten av 50-årene hadde slått til lyd for å skille stat og kirke. Hans avskjedsforelesning på *Menighetsfakultetet* senhøstes 1975 var et forsvar for statskirkeordningen. Han mente at bedehusbevegelsen både teologisk, kirkelig og økonomisk ville ha fordeler av at Den norske kirke forble statskirke.

Men slik gikk det ikke. Reformbevegelsen kom i siget, og det førte etter hvert til at vi fikk Kirkerådet (1969), Kirkemøtet (1984), kirkeforliket (2008) og endring av Grunnloven (2012). Den norske kirke ble eget rettssubjekt fra 1. januar 2017. Med det opphørte statskirkeordningen. I lys av de sterke utfallene mot reformbevegelsen på 60- og 70-tallet kan det imidlertid synes overraskende at de mest kirkekritiske lederne i organisasjonene har vært heller lavmælte i forbindelse med den gradvise overgangen til en selvstendigjort norsk folkekirke. De har ikke kunnet forhindre at menighetsbevisstheten ble tydeligere og tydeligere i årene etter krigen, og særlig etter at kirken har kunnet dra fordel av flere egne organer. Lokalmenighetene kunne etter hvert bygge ut sitt arbeid på forskjellige områder.

De nye råd og organer i den offisielle kirke har ikke gjort de kristelige organisasjoner overflødige, slik noen hadde spådd. Men det spørs likevel om ikke det nye kirkelige landskap til en viss grad har endret deres stilling og situasjon. Det skyldes ikke bare Den norske kirkes farvel med statskirkeordningen og overgang til en mer selvstendig folke-

kirke, men også den teologiske og kirkelige utvikling. Blant organisasjonene har det vært til dels sterk misnøye med endringene blant ledende kirkefolk i synet på homofilt samliv, som toppet seg i innføringen av kirkelig vigselførelse for to av samme kjønn. Men før det skjedde, hadde allerede noen av organisasjonene etablert egne menigheter med egen dåpspraksis og konfirmasjon i tillegg til ’fri nattverd’ som i enkelte forsamlinger var blitt praktisert over lengre tid. Man har også ønsket å kunne forrette vigsel og gravferd. På denne måten har noen forsamlinger bygget ut sitt eget menighetsfellesskap med sentrum i gudstjenesten med Ord og sakrament, men uten å erklære seg som frikirker. Like fullt opererer et par av de store organisasjonene med egne registre over enkeltpersoner som har meldt seg ut av Den norske kirke, men som fortsatt ønsker å høre hjemme i organisasjonen der de har hatt sin tilhørighet. Også forsamlinger kan melde seg inn i et slikt register. *Misjonssambandet* har opprettet et trossamfunn – *NLM Trossamfunn* – for egne medlemmer som er utmeldt av Den norske kirke. Dette trossamfunnet har eget styre.

Men denne selvstendigjøringen støttes ikke av alle organisasjonene. *Norges KFUK–KFUM* har ikke distansert seg fra Den norske kirke etter at statskirkeordningen begynte å vakle og til slutt falt. Den har heller ikke diskutert brudd i etterkant av den opprivende homofilidebatten, men har snarere understreket sin tilhørighet til Den norske kirke og uttalt ønsket om et nært samarbeid med den både sentralt og lokalt. Det synes tydelig at organisasjonene – kirkelig sett – har utviklet seg i forskjellig retning. De har ikke samme kirkesyn og heller ikke samme forståelse av den teologiske utvikling i Den norske kirke. Organisasjonene har heller ikke lenger et felles forum for samtale og rådslagning, slik de tidligere hadde i *Organisasjonenes Fellesråd*. Dette rådet som ble opprettet i 1938, og som omfattet de aller fleste av de store organisasjonene, ble nedlagt i 2008.

Utviklingen både i den offisielle kirke – Norges folkekirke – og blant de kristelige organisasjoner de senere år, peker i retning av at ellipsemetaforen er uegnet som beskrivelse av Den norske kirke.

KIRKELIGE KONSEKVENSER

Vi skimter konturene av et endret landskap i og omkring Den norske kirke. Hvordan dette vil utvikle seg videre, er vanskelig å si i dag. Men noe kan vi øyne:

Tanken om en arbeidsdeling etter gammelt mønster mellom embetskirken og lekmannsbevegelsen har ikke latt seg opprettholde. Begge disse størrelsene har gjennomgått betydelige endringer. Den norske kirke kan ikke lenger beskyldes for å være statens religionsvesen, og den kan heller ikke med noen rett beskrives som en ytre struktur eller et stilas for et lokalt kristent fellesskap uavhengig av lokalmenigheten. Også mens den offisielle kirke ennå var statskirke, ville den være en kristen kirke med sentrum i forkynnelsen av Guds Ord og forvaltningen av sakramentene. Både gjennom prestetjenesten og menighetsbevisstheten lokalt har denne kirken gjennom generasjoner – for ikke å si århundrer – vist kjennetegn på å være kirke. Hvis man i dag vil hevde at den f.eks. ikke skal befatte seg med ungdomsarbeid eller misjon, vil det neppe kunne begrunnes annerledes enn som arbeidsdeling på praktisk grunnlag. På prinsipielt grunnlag kan ikke en kristen kirke fraråde å arbeide blant ungdom og drive misjon.

De frivillige organisasjoner for indre og ytre misjon kan ikke lenger utnytte det ”frie rom” i en statskirke som ikke maktet stort mer enn å ivareta de kirkelige funksjoner i tråd med kirkeretten. De organisasjoner som forstår seg som talerør for bedehusbevegelsen, befinner seg i større grad enn før i en konkurransesituasjon i forhold til den lokale menighets virksomhet. Når

det gjelder kristelige ungdomsorganisasjoner, er bildet mer broket idet noen av organisasjonene ser sitt arbeid som et supplement til det som gjøres i lokalmenighetene, f.eks. i forbindelse med konfirmasjonsopplæringen, mens andre tilrettelegger sin virksomhet uavhengig av det som måtte skje i lokalmenigheten.

I og med at flere av organisasjonene i større grad enn tidligere har bygget ut sin egen sakramentsforvaltning og tatt over kirkelige funksjoner som før lå under presten på stedet, definerer de i virkeligheten sin virksomhet etter en *sirkelmodell* med forvaltningen av nådemidlene i sentrum. Kanskje peker dette i retning av dannelsen av nye frikirker. Forutsetningene for at det kan skje, er mer tydelige enn før. Lokalmenigheten er i alle fall ikke lenger alene om å ta hånd om *hele* sakramentsforvaltningen. Flere av organisasjonene innbyr i dag til et fullverdig fellesskap om Ord og sakrament, mens andre – særlig blant ungdomsorganisasjonene – forstår seg som tverrstrukturer i Den norske kirke.

Hvor enkelte av de mest kirkekritiske organisasjonene tar veien i årene fremover, vil nok avhenge av de teologiske signaler og beslutninger i Den norske kirke som folkekirke. Det lar seg ikke underslå at denne kirken har mistet en del dyktige medarbeidere de siste årene – hovedsakelig på grunn av misnøye med det kirkelige lederskapets teologi. Ikke sjelden kan man høre at Den norske kirke er blitt for liberal. Valgordningene i folkekirken kan åpne for teologiske veivalg som gjør det vanskelig for enkelte av organisasjoner å forbli innenfor Den norske kirke.

 kirkevikar.no

Vil du bli vikar?

Se ledige vikaroppdrag

Få melding på mobil

Registrer deg gratis på

kirkevikar.no

ORD AV LUTHER

OM RETTFERDIGJØRELSEN

Artikkelen om rettferdiggjørelsen er mester og fyrste over all annen slags lære, og den hersker over all samvittighet og over kirken. Uten den er verden bare tomhet og mørke.

(WA 39 I. 205:20–22)

Et menneske må vite tre ting for å bli salig. For det første at det vet hva det skal gjøre, og hva det ikke skal gjøre. For det andre at når det nå ser at det av egne krefter ikke kan gjøre det eller la være å gjøre det, da skal det vite hvor det skal ta, søke og finne det som gjør at det kan gjøre det og la være å gjøre det. For det tredje at det vet hvorledes det skal søke og hente dette. For en syk er det jo også for det første nødvendig å vite hvilken sykdom han har, og hva han kan gjøre, og hva han ikke kan gjøre. Dernest må han vite hvor det legemiddelet finnes som skal hjelpe ham til å gjøre og la være å gjøre alt dette likesom et friskt menneske.

(WA 7. 204:13–21)

Troen gjør ingen rettferdig som en gjerning, men grunnen til at den rettferdiggjør, er at den griper den barmhjertighet som blir tilbudt i Kristus. I denne tillit til Guds barmhjertighet lever den sanne kirke med ydmyk bekjennelse av sin synd og uverdighet og håper at Gud for Kristi skyld vil tilgi den.

(WA 42.192:4–7)

Å gjøre rettferdig er Guds sak alene, akkurat som det er Guds verk alene å skape.

(WA 25. 373:1–2)

*Sitatene er hentet fra Kurt Aland:
Hva sier Luther? Et Luther-leksikon,
Oslo: Lunde 1974.*

FRA BOKFRONTEN

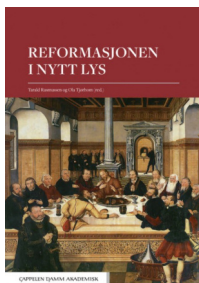
TARALD RASMUSSEN OG OLA TJØRHOM (RED): REFORMASJONEN I NYTT LYS

CAPPELEN DAMM AKADEMISK 2017

ISBN: 9788202530860 – 251 SIDER

I den grad reformasjonsmarkeringen har vært debattert, har noe av tematikken dreid seg om etterretteligheten i det som blir sagt om dens bakgrunn og forutsetninger fra luthersk hold. Ikke minst har en fra katolsk hold uttrykt bekymring for at en slik markering kunne bli brukt til å tegne et bilde av tilstanden i kirken på 1500-tallet med så bred pensel at det ikke ble rom for nyanser. Ordskipet mellom katolikken Sigurd Hareide og Kirkerådets prosjektleder for reformasjonsjubileet Vidar Kristensen illustrerte hvor vanskelig det kan være å bli enige om hvordan reformasjonens bakteppe skal forstås.

Boken "Reformasjonen i nytt lys" viser at det er mulig å skrive om reformasjonen uten å gjøre kirkehistorien til en arena der det handler om legitimere og rettfærdiggjøre fortidens hendelser utfra et konfesjonelt ståsted. Redaktører for boken er Tarald Rasmussen og Ola Tjørhom. Førstnevnte er lutheraner og professor i kirkehistorie

ved Det teologiske fakultet, mens den andre er katolikk og professor ved NTNU.

Bokens fem bidragsyterne som foruten redaktørene består av Arne Bugge Amundsen, Aud V. Tønnessen og Hallgeir Elstad, tegner et heller nøkternt bilde både av reformasjonen og dens virkningshistorie – både på det europeiske kontinentet og i Norge. Og det må innrømmes at det isolert sett er lettere å forstå hvorfor denne kirkelige omveltningen oppsto i Tyskland mens den knapt nok fikk fotfeste her til lands før 1536. Som nasjon befant vi oss i periferien av det kontinentale drama Martin Luther satte i gang i Wittenberg.

Først snaut tjue år senere slo bølgen innover Norge. Kraften fikk de ikke av et folkelig engasjement, men snarere fra en from dansk konges religiøse og politiske bestrebelse. Det som traff Norge i 1536, skyldtes et sammenfall av en rekke forskjellige omstendigheter, religiøse og politiske. Ingen av dem var begrunnet i et kirkelig forfall i Norge, men derimot på kontinentet hvor noen av hovedingrediensene var avlatshandel og en verdsliggjort kirke og pavedømme.

Gjennom de kapitler tegner teologen og kulturhistorikeren Arne Bugge Amundsen et levende bilde av hva innføringen av reformasjonen i 1536 betød for nordmenn flest. Det var en endring påført utenfra. Topptung – i form et kongelig diktat, villet av kong Christian den III. Biskopene i Danmark-Norge ble til superintendenter, og pavenes overhøyhet ble byttet ut med kongens. Kirkelig sentrum ble flyttet fra Roma til København.

I motsetning til de andre nordiske landene fan-

tes det ingen forkjempere for Luthers sak blant biskoper, prester eller lekfolk i Norge. For den alminnelige katolikk resulterte reformasjonen i Norge i et tap av kjente ritualer og livsanskuelse. Kirkerommene ble endret: Maria- og helgenbilder forsvant over tid. Prekestolen fikk en mer fremtredende rolle. Sakramentenes og kirkerommets betydning ble sterkt nedtonet. Derimot ble salmesangen ble det sentrale elementet i den nye gudstjenesten.

Amundsen skildrer de praktiske konsekvensene av reformasjonens innføring som et sammenbrudd i den livsanskuelse som mennesker kjente. Deres religiøse univers mistet sine referanserammer, og hva som kom til å fylle tomrommet, var nok ukjent for de aller fleste. Det kanskje mest framtrædende uttrykket for endringene viste seg ved kirkens reduserte eller manglende tilstedeværelse i tilknytning til døden. Til å begynne med forsvant kort og godt både prestene og ritualene. Samspillet mellom levende og døde opphørte. Skjærsild, helgener og sjelemesser tilhørte fortiden og ble forstått som overtro av den nye kirkeledelsen.

At olavskulten og fromheten med ett også ble avskaffet, falt det mange vanskelig å forstå og akseptere. Sett under ett virker det som om alminnelige troende fant det vanskelig å gi slipp på den tro de hadde hatt. For en stor del var det presteskaper i byene og kongens øvrighet som tok til seg den nye tro. Motivene for å gjøre det kan ha vært blandede – alt fra genuin oppriktighet til medløperi.

Ytre sett endret kulturlandskapet endret seg; klostrene forsvant, og kirkelig gods ble i en stor grad underlagt danskekongen og hans embetsmenn. Til å begynne med – det vil si de første tre tiårene – var innføringen i all hovedsak knyttet til byene. På bygda var det vanskeligere å følge opp og påse at forandringene ble gjennomført. Endringene der tok lengre tid og gikk over generasjoner.

Tjørhoms perspektiv er spennende og bidrar til å gi næring til fornyet refleksjon rundt forholdet mellom reformasjon og kirkesplittelse, ikke minst fordi han evner å vise hvordan Philipp Melanchthon, Martin Luthers nære medarbeider,

utformet *Confessio Augustana* (CA) ut fra tanken om at det måtte være mulig å komme til enighet i de spørsmålene som var årsaken til uenighetene mellom Den katolske kirke og de evangeliske partiene i forbindelse med riksdagen i Augsburg. Den augsburgske bekjennelse er skrevet for å berge enheten, ikke rive den i stykker; det må være det hermeneutiske innsteget for den som leser dokumentet.

Nettopp som en bekjennelse til kirkens enhet er *Confessio Augustana* etter min mening langt viktigere enn Martin Luthers mange forskjellige bidrag og har derfor en aktualitet som strekker seg lenger enn hva mange av reformatorens kontrovers- og leilighetsskrifter gjør. Ikke minst vil en lesning av CA sammen med Melanchthons *Apologi* (for denne) fortsatt ha i seg et potensial som kan bidra til at flere lutheranere oppdager og tolker Melanchthons enhetsbestrebelse som et forsøk på å utforme og målbare en reformert katolsk tro. Slik sett kan Melanchthon sies å være en eksponent for en dynamisk katolisitet som overskrider de konfesjonelle barrierene som ble forsterket etter hvert som reformasjonen gikk over i en konvensjonalisering som befestet de splittelsene den hadde vært opphavet til.

I ettertid er tilnærmingen til CA blitt farget av en tiltagende konfesjonell lesning hvor åpenheten mot den katolske tradisjonen og kirkens enhet er blitt sterkt nedtonet, og bekjennelsesskriftene i større grad er blitt forstått som kontroverte teologiske skrifter med en front mot både katolske og reformerte posisjoner. Personlig må jeg tilstå at jeg har større sans for Philipp Melanchthons ireniske tilnærming enn Martin Luthers ofte ubehøvlede polemikk i møte med motstandere til høyre og venstre i det teologiske landskapet.

Tjørhom bruker også et kapittel for å drøfte den katolske motreformasjonen. Han beskriver den i overveiende grad som et indrekirkelig anliggende i den katolske kirke fordi en anså en rekke tidligere katolske områder som tapt. Dermed får begrepet ”motreformasjon” en litt annen klang enn det vanligvis har hatt. Det er jo interessant at mange av de personlighetene som hører hjemme i en motreformatorisk kontekst, slik som Teresa av Avila, Johannes av Korset og Ignatius

av Loyola, i dag også er blitt viktige for lutheranere som ønsker å trenge dypere inn i troens verden.

Tarald Rasmussen innleder boka med sitt kapittel ”En grunnfortelling om reformasjonen i Tyskland”. Det er et viktig kapittel fordi det fungerer som et relieff for Arne Bugge Amundsens to kapitler om reformasjonens virkningshistorie i Norge. Lest sammen illustrerer disse tre kapitlene at den geografiske avstanden til Tyskland var stor, og at avstanden mellom norsk og tysk kontekst var enda større.

Rasmussen vier også et kapittel til reformasjonen i Norden. Han får på en grei måte fram hva som var felles, og det som var forskjellig. At det er ulikheter mellom hvordan reformasjonen arter seg innen de forskjellige regionene, vet de som har kjennet til de nordiske folkekirkene. Sverige og Finland beholder flere elementer fra den katolske arven enn hva som kan sies å være tilfelle for Danmark–Norge og Island. I stor grad avspeiler dette temperamentet til de to kongene som drev reformasjonen igjennom, Gustav Vasa i Sverige og Finland og Christian III i Danmark–Norge.

Til forskjell fra de tyskspråklige områdene hadde ingen av de nordiske landene innslag av kalvinistisk kristendom. Den lutherske reformasjonens tofrontskamp mot den katolske kirken på den ene siden og de kalvinistiske og radikale reformasjonene på den andre siden er det ikke spor av i nordisk kontekst. Heller ikke er det snakk om et akutt kirkelig forfall på samme måte som

på kontinentet. Om det skyldes at de økonomiske og menneskelige ressursene var færre og dermed ikke så interessante sett fra kirkens side, er ikke godt å si. Hvor stort omfang salget av avlatsbrev hadde i Norge sammenliknet med Tyskland, er det sikkert vanskelig å dokumentere. Men det er nok gode grunner for å regne med at avlatsbrev og avlatshandel var en udiskutabel side ved kirkens liv også her til lands selv om de økonomiske forholdene var annerledes enn på kontinentet.

De to siste kapitlene er skrevet av henholdsvis Aud V. Tønnessen og Hallgeir Elstad, begge med tilknytning til Teologisk Fakultet. Tønnessen drøfter sammenhengen mellom reformasjonen og innføringen av en ny form for fattighjelp. I bokens siste kapittel tar Elstad for seg reformasjonen i norske skolebøker. Begge disse kapitlene er i og for seg interessante, men mangler kanskje noe av den nerven som finnes i de andre bidragene i boka.

Den som gir seg i kast med boken ”Reformasjonen i nytt lys” vil bli utfordret til å tenke en gang til om reformasjonen. Fastsått sannheter vil måtte stå for fall fordi mangt som for bare en generasjon eller to siden var opplagt, ikke lenger er det. Dette gir boka bruksverdi lenge etter at vi er ferdige med 2017 og 500-årsmarkeringen for reformasjonens begynnelse.

*Morten Erik Stensberg
Vikarierende sokneprest i
Grue og Grue Finnskog*

SØNDAGSTEKSTEN

LIV HEGLE - GUNNAR JOHNSTAD - SILJE SØREBØ

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN - SÅMANNSSØNDAGEN KYNDELSMESSE

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

21. JANUAR 2018

Prekentekest: Joh 4,4–26

Lesetekster: Jes 55,1–3 / Åp 22,16–17

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Åpenbaringstiden, tiden mellom jul og påske, vil vise oss hvem Jesus er. Det er en nær sammenheng mellom jul og påske. Åpenbaringstiden utdyper julens budskap om hvem Jesus er, og den fører oss mot påskens fortelling om hva han kom for å gjøre. Misjonsperspektivet blir særlig understreket i åpenbaringstiden. Åpenbaringstiden er også en tid for å reflektere over hvem Jesus er for meg, for oss.

Alle tekstene i dag handler om å være tørst. De inviterer til å komme og drikke av det levende vannet. Prekentekesten handler også om et dialogisk møte, om å strekke ut en hånd til fellesskap, overskride skillelinjer og gå inn i den andres rom.

TIL TEKSTEN

Fortellingen om den samaritanske kvinnen er særstoff for Johannes. Det er flere uvanlige episoder i teksten:

- 1) Kvinnen kommer til brønnen midt på dagen, i den varmeste solsteken. Vi aner at hun søker bort fra det sosiale fellesskapet med de andre kvinnene.
- 2) En jøde snakker til en samaritan.
- 3) En jødisk mann samtaler med en kvinne. Jesus sier til kvinnen: ”La meg få drikke.” Han ber om å få noe fra henne, og på den måten stiller han seg på hennes nivå. ”Hvordan kan du be meg om å få drikke?” Hun vet at han gjør seg selv uren ved å drikke vannet hun gir ham. Jesus levde i en kultur der de fryktet all urenhet. Konkret betyr det at Jesus nå setter seg utenfor sitt eget fellesskap; han kan ikke gå til gudstjeneste før han har renset seg. Kvinnen var vant til at folk unngikk henne, men Jesus fortsetter å snakke til henne, denne gangen om levende vann som gjør at hun ikke skal tørste igjen. Kvinnen blir nysgjerrig og lurer på hvordan hun kan få fatt i dette vannet. Da skifter Jesus fokus og ber henne om å hente mannen sin. Nå rører Jesus ved hennes dypeste, personlige smerte – det hun skammer seg over og vil skjule. Hun forteller ham bare halve sannheten: ”Jeg har ingen mann”. Kanskje er hun redd for at dersom Jesus får vite hvilket liv hun levde, ville han ikke snakke til henne mer. Jesus korrigerer henne; han vet hvordan alt henger sammen, og han konfronterer henne med virkeligheten. Jesus breider henne ikke, men kommer henne i møte ved å fremheve det som var sant i det hun sa. Han fordømmer ikke, men ser et

ulykkelig menneske som skammer seg over seg selv. Men han krever sannheten, at hun skal kunne stå for den hun er. Det forvandlet henne. Det setter henne fri. I det øyeblikket kvinnen vedkjener seg livet sitt, kunne hun slippe det gamle. ”Herre, jeg ser at du er en profet,” sier kvinnen. Jesu ord talt i respekt og kjærlighet bryter ned skillelinjene mellom de to.

I den gresk-ortodokse tradisjonen kalles hun for *Fotini* som betyr ”den lysende”. Hun er en stor helgen i Den gresk-ortodokse kirke. Etter møtet ved brønnen forteller tradisjonen at hun fikk et nytt liv og evangeliserte hele Sykar. Hun fortsatte å evangelisere inntil hun endte sitt liv som martyr i Roma under keiser Nero. Hun møtte Jesus, drakk av det levende vann og ble forvandlet.

TIL PREKENEN

Jesu møte med den samaritanske kvinnen er et forbilledlig møte. Han henvender seg til kvinnen med vennlighet og respekt. Det aller første navnet som ble satt på Gud i Det gamle testamentet, finner vi i 1 Mos 16,13 *Du er en Gud som ser meg*. Det er en trellkvinne som gir Gud dette navnet. Og det er Han som ser, kvinnen ved brønnen får et møte med. Det virker som hun opplever det godt at Jesus kjenner til alt hun har gjort. Hun levde et liv som førte til at hun unngikk sosialt fellesskap med andre, men møtet med Jesus ”som fortalte henne alt hun hadde gjort,” var frigjørende. Hvorfor var det slik? Jeg tror hun merket at Jesus anerkjenner henne som menneske. Det var ofte det som skjedde når Jesus møtte mennesker; han reiste dem opp og ga dem ny verdighet. Et sant liv er fundamentet for at Den hellige ånd, livgiveren, skal kunne virke i livene våre.

Alle tekstene i dag handler om å være tørst. Det er mye åndelig lengsel og åndelig søken til tross for at vi lever i et sekularisert samfunn. Bibelen ser lengselen etter Gud som noe som er nedlagt i oss mennesker fra skapelsen av (Apg 17, 27–28). Profetens ord i Jer 2,13 er aktuelle også i dag: *For to onde ting har folket mitt gjort: De har forlatt meg, kilden med levende vann, og hugget seg brønner, sprukne brønner som ikke holder vann*. Vi driver med ulike former for brønngraving, men mange erfarer at det slukker ikke tørsten. Det er

Gud som er kilden med det levende vannet. Hvor er veien til kildene? Hvor finner jeg kildene mine? Hvor flyter det livgivende vannet? I etterfølgelsen av Jesus! Å følge etter ham betyr å leve i hans nærhet, å etterligne ham i hans forhold til Gud og til mennesker. En hovedimpuls i Jesu liv var å søke stillheten, be og vente på Gud (Matt 14,23; Luk 5,16; 6,12). Dette har vært en viktig del av kirkens åndelige arv fra ørkenfedrene, klosterbevegelsen, Luther og pietismen og til dagens retreatbevegelse. I stillheten møter vi Gud.

Prekenteeksten handler også om å dialogisk møte, om å strekke ut en hånd til fellesskap, overskride skillelinjer og gå inn i den andres rom. Jesus er grenseoverskridende, og han bryter de menneskeskapte reglene for hvordan møte noen som står utenfor.

Norge er ikke lenger et homogent samfunn, heller ikke religiøst. Nå lever mange religioner og ulike åndelige forestillinger og praksisformer side om side. Vi er et flerreligiøst samfunn; folkereligiøsiteten farges sterkt av nyreligiøse forestillinger, og vi vil alle stadig oftere oppleve at vår tro møter annen tro. Trosmøter kan være krevende. Men både Jesus (Joh 4, 7 ff) og Paulus (Apg 17, 16 ff) viser på forbilledlig vis hvordan møte mennesker som tror annerledes. Der Paulus på Areopagos møter mange ulike religiøse tradisjoner, søker han tilknytningspunkter i deres religiøse vandring, og derfra tar han dem videre til jesu fortellingen. Dialog og jesu vitnesbyrd står ikke i motsetning til hverandre. *Hvem sier folk at Menneskesønnen er*, spurte Jesus disiplene sine (Matt 16,13). Spørsmålet rommer en oppfordring til dialog.

SALMEFORSLAG

- 378 Da Jesus satte sjelen fri
482 Deg å få skode
618 Vi er et folk på vandring
691 Din riksakk, Jesus, være skal
695 Rop det ut
671 Da jeg trengte en neste
697 Der det nye livet lever
708 There is a longing in our hearts

LIV HEGLE
PREST OG LEDER FOR AREOPAGOS
NORGE
LH@AREOPAGOS.NO

SÅMANNSSØNDAGEN

28. JANUAR 2018

Prekatekst: Rom 10,13–17

Lesetekster: Jer 20,7–9 / Mark 4,26–34

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Såmannssøndagen er den første av tre faste søndager som avslutter rekken av søndager i åpenbaringstiden, som maksimalt kan være seks i tallet; i kirkeåret 2017–18 er det bare tre fordi påsken kommer tidlig. De to andre faste søndagene som avslutter åpenbaringstiden, er Kristi forklarelsesdag og fastelavnssøndag. Betegnelsen Såmannssøndagen har denne søndagen hatt som eneste navn i Den norske kirke siden 1977; fra 1918 hadde den dette navnet som undertittel. Søndagens gamle navn var Søndag seksagesima – den sekstiende dag før påske.

Bakgrunnen for navnet Såmannssøndagen er 1. rekkes evangelietekst fra Luk 8,4–15 der Jesus forteller lignelsen om såmannen, og hvor såkornet, ”er Guds ord” (Luk 8,11).

Såmannssøndagen feires også ofte som Bibel-dagen. I mange menigheter er det denne søndagen ofring til bibelmisjonen: Guds Ord må videre ut og trenge dypere inn!

Fast kirkeårstekst, etter andre rekke, ble Rom 10,13–17 først i tekstordningen av 2011; i tekstordningen av 1977 var den en av tilleggstekstene på Såmannssøndagen.

TIL TEKSTEN

Prekateksten står i det store hovedavsnittet i Romerbrevets kap 9–11, der Paulus behandler spørsmålet om jødenes særstilling i Guds frelsesplan som Guds utvalgte folk, og der han kjemper med spørsmålet om jødenes forhold til evangeliet: Hvorfor er det så mange av jødene som ikke

tar imot Guds Messias? Var apostelens eget folk tapt for Gud?

Innledningsverset i prekateksten (v 13) regnes gjerne som det siste i underavsnittet 10,1–13 om trosrettferdigheten vs. lovrettferdigheten; de følgende fire versene (v 14–17) er da de første versene i underavsnittet 10,14–21, som handler om at Gud har oppfylt alle betingelser for at Israel skal komme til tro på evangeliet om Jesus Messias.

V 13: Paulus siterer Joel 3,5: ”Hver den som påkaller Herren, skal bli frelst.” Vendingen ’påkalle Herren’ – det vil si å vende seg til ham i tillitsfull tro – var en vanlig betegnelse for fromme jøder. De første kristne overførte denne betegnelsen på seg selv; jfr. 1 Kor 1,2; Apg 9,14.21, og Herren i Joel 3,5 (hebr. *Jahve*) er da her = Kristus; jfr. Rom 10,9

Grunnlaget for kirkens eldste Kristus-bekjennelse, bekjennelsen av Jesus som Herre (jfr. 1 Kor 12,3 og Fil 2,9–11), er Jesu oppstandelse: ”Hvis du med din munn bekjenner at Jesus er Herre, og i ditt hjerte tror at Gud har oppreist ham fra de døde, da skal du bli frelst.” (Rom 10,9; jfr. Rom 4,24 og 1 Kor 15,17) Denne tro på og bekjennelse av Kristus som Herre (gr. *kyrios*) innebærer at han har samme navn og status som Gud selv.

V 14–15: Paulus har Israel spesielt i tankene når han i disse versene nevner de forutsetninger som er nødvendige for å komme til tro på evangeliet om Jesus Kristus og bli frelst. Men for apostelen er det grunnleggende at det kristne frelsesbudskap etter sitt vesen gjelder alle mennesker; det er universelt, bestemt for både jøder og ikke-jøder. Her stilles alle mennesker likt; jfr. 10.12: Alle har samme Herre: ”Her er det ikke forskjell på jøde og greker”; det sanne gudsfolket består av jøder og hedninger (Jfr. Rom 9,24) som står likt for Gud – likt i skyld og likt i sjanse.

Gud har, fra begynnelse til ende, oppfylt forutsetningene for kristen tro, for at alle mennesker skal kunne påkalle Jesus. I form av en rekke med fire retoriske spørsmål om frelsestegnens vei lister apostelen opp disse forutsetningene i et antall av fem. Han gjør det i reversert rekkefølge; han begynner bakfra om resultatet, mennesker som påkaller Herrens navn, og nevner så de fire ulike trinnene som har ført frem til denne på-

kallelisen:

- 1) å tro på Jesus.
- 2) å høre budskapet om ham.
- 3) at budskapet forkynnes.
- 4) at noen sendes ut med budskapet.

Hver funksjon i denne rekken har det etterfølgende ledd som betingelse: Det er umulig å påkalle Herren urten å tro på ham. Det er umulig å tro uten å ha hørt evangeliet. Og for at evangeliet skal bli hørt, må noen vitne og forkynne. Og skal noen forkynne, må de sendes ut. Utsendelsen finner Paulus forhåndsannonsert i Jes 52,7: "Hvor vakre de er, føttene til dem som bringer godt budskap!" Dette sitatet har to funksjoner: Det bekrefter at hvis mennesker skal komme til tro og bli frelst, må det være noen som "bringer godt budskap", og det nevner at den siste forutsetningen for at mennesker skal bli frelst, som Paulus nevner i v 14–15a, at forkynnere må sendes ut, den er blitt imøtekommet, Gud har sendt forkynnere.

V 16 avbryter tankerekken i det foregående; saklig sett passer dette verset best som avslutning av kap 10, etter v 21. Evangeliet om Jesus Kristus ble møtt med motstand og avvisning av dem det først var bestemt for. Dette er en del av Guds frelsesplan, som Paulus finner bekrefte i profetordet i Jes 53,1: "Herre, hvem trodde vårt budskap?" Vendingen "ikke alle" i "ikke alle var lydige mot evangeliet" er et retorisk stilmiddel (kalt *litotes*) som betyr *bare noen få*. Det er et annet uttrykk for resttanke-teologien som Paulus introduserer i Rom 9,6 (Jfr. 9,27): "bare en rest" av israelittene "skal bli frelst".

V 17: I pretekstens siste vers oppsummerer Paulus i et kort klimaks forholdet mellom tro og budskap: Han bekrefter her det andre og tredje av de fem trinnene på frelestilegnens vei, som han har listet opp i v 14–15: Troen kommer av hørelsen (gr. *Akoua*; jfr. vårt 'akustikk!') i kraft av Kristi eget ord som lyder gjennom forkynnelsen (Jfr. 1 Tess 2,13). Menneskers tro forutsetter at de har hørt evangeliet forkynt.

Paulus argumenter i Rom 9–11 oftere ut fra Skriften enn noe annet sted i sine brev; bare i pretekstens fem vers er det tre sitater fra Det gamle testamente. Det er avgjørende viktig for ham å finne grunnlaget for budskapet om rettet-

ferdiggjørelse av tro for Kristi skyld, om frelse av nåde og om troens gave i jødernes egne hellige skrifter. Ikke sjelden omtales denne apostelens kristosentriske bruk av gammeltestamentlige tekster som fri og vilkårlig og som en bruk av Skriften, som vi ikke kan anvende i dag. Dette er et omfattende hermeneutisk spørsmål som bl.a. angår bibelsynet. Det ville være en avsporing å ta det opp i prekenen over Rom 10,13–17 på Såmannssøndagen.

TIL PREKENEN

Troens dominoeffekt kan stå som en overskrift over Såmannssøndagens tekst fra Rom 10. Det er fascinerende å se hvordan dominobrikker som er stilt bak hverandre på høykant, alle faller hvis den første brikken får et lite støt. Når vi taler om en dominoeffekt, er det altså betegnelsen på en liten hendelse som starter en kausal prosess med vidtrekkende effekt. Troen er ikke et tilfældighetsprodukt; i *denne* sammenheng gjelder ikke reformasjonens slagord om "troen alene". Troen er siste ledd i en kjedereaksjon; det ene fører til det andre: Faller den første brikken, faller de andre også, én etter én. Troen har en begynnelse. Men denne begynnelsen ligger ikke, som det er lett for oss å anta, hos oss. Vi sier ofte at vi som kristustroende alle har vår egen troshistorie, og det kan være riktig nok. Og vi spør kanskje hvilken brikke vi må flytte på for at andre mennesker skal komme til tro; det kan også i en viss forstand være et berettiget spørsmål. Men vi må aldri, ikke et øyeblikk, glemme at det er Jesus som er "troens opphavsmann og fullender" (Hebr 12,2). Det er han som velter den første brikken. Derfor er troen alltid en gave, aldri en prestasjon, den har aldri noen egenandel.

Sitatet fra Jes 52,7 i Rom 10,15: "Hvor vakre de er, føttene til dem som bringer godt budskap!" er godt egnet til å utnyttes homiletisk: Hvordan føttene våre enn ser ut anatomisk – de fleste av oss har kanskje ikke spesielt vakre føtter! – i Guds øyne er de vakre når de bringer videre det gode budskap, evangeliet om Jesus Kristus og hans frelse! Sitatet i Bibel 2011-oversettelsens versjon er for øvrig et eksempel på at en ny bibeloversettelse kan medføre at et homiletisk poeng i den tidligere oversettelsen avløses at et annet poeng i

den nye. I NO 78/85 het det nemlig: ”Hvor herlig lyder fottrinnene av dem som bringer godt budskap!” Da kunne en predikant tale tematisk om fottrinn, om fottrinn av en vi har ventet lenge på, om gleden vi kan oppleve når vi lenge har ventet på gode nyheter og hører fottrinnene, om lyden av hurtige små føtter når et barn løper oss i møte for å omfavne oss. Eller motsatt: Fortvilelsen hos dem som venter å høre fottrinnene av noen som har sporløst forsvunnet. Men om vi fokuserer homiletisk på vakre føtter eller på den herlige lyden av fottrinn: Vi skal alle få være med å bringe mennesker det glade og gode budskapet, ja, det gladeste og beste budskapet som finnes, budskapet om Jesus Kristus!

SALMER

Med Guds ord som gjennomgangstema er Sømmannssøndagen særdeles rik på salmemuligheter. Norsk salmebok 2013 har en egen avdeling (566–577) under overskriften Guds ord, og mange salmer under andre tematiske rubrikker fokuserer også, i sin helhet eller i flere av versene, på Guds ord.

576: 'Som spedte barnet drikk si mjølk' – om å ta imot Ordet på rett måte, egner seg godt som inngangssalme

694: 'Gi dem mitt ord!' – befaling til alle kristne om å vitne om frelsens ord og bringe det ut, i alle sammenhenger, ”i tide og utide” (2 Tim 4,2)

569: 'Guds ord, det er vårt arvegods' – klassikeren om trofast å ta vare på Ordet og gi det videre til nye generasjoner

162: 'Såkorn som dør i jorden' – om Ordet som sakramentalt nådemiddel

262: 'Det folk som frægt vil vera' – kan være en hovedsalme, med avslutningsverset som en bønn om at Guds ord må ha en sentral plass i hjem og samfunn:

”Gud, lat ditt ord få fylla,
kvar heim frå fjell til strand
og med sitt ljøs få gylla
vårt fagre fedreland!”

GUNNAR JOHNSTAD
FØRSTEAMAUENSIS, NLA HØGSKOLEN,
BERGEN
GUNJOHN@ONLINE.NO

KYNDELSMESSE

2. FEBRUAR 2018

Prekentekest: Luk 2,22–40

Lesetekster: 1 Sam 1,21–28 / 1 Joh 1,1–4

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN

Kyndelsmesse er festen for Herrens fremstilling i tempelet. I fortellingen som hører til denne dagen, leser vi om Jesusbarnet som ble båret fram i tempelet av Josef og Maria. I tempelet møter Josef og Maria to gamle mennesker, Simeon og Anna, som vitner om at dette er barnet som de har ventet på. Kyndelsmesse feires 40 dager etter jul og er en av de eldste festene i kirkeåret. Den oldkirkelige pilegrimen Egeria skrev at festen ble feiret i Jerusalem allerede i år 386 med en lysprosjesjon som gikk til Oppstandelseskirken. Hun skrev at prakten i denne festen kunne sammenlignes med påsken.

Helt fram til liturgireformen i 1969 ble kyndelsmesse sett på som den siste juledagen i den romersk-katolske kirken. En del katolikker holder fast på de gamle tradisjonene og lar julen fortsette helt til den dagen. Navnet på dagen har sin opprinnelse fra det latinske ordet *candela*. På norrønt ble det til *kyndill*, og derav det norske navnet Kyndelsmesse. I katolske kirker har det vært en tradisjon på denne dagen at alle rituelle lys skal brukes i kirken hele året, innvies og velsignes. Ofte får også de som er i kirken, med seg lys hjem som et tegn på Kristus, verdens lys.

I Norge var Kyndelsmesse en stor fest i katolsk tid, og enkelte tradisjoner rundt kyndelsmesse holdt seg langt fram mot vår tid. Kyndelsmesse er avmerket med en skjarmet lysestake på primstaven. Den dagen skulle man gjerne spise skikkelig julemat. Kyndelsmesse ble ofte regnet som midtvinters, og den som hadde brukt opp mer

enn halvparten av korn, fôr og annet som var lagret for vinteren, kunne være ille ute.

TIL TEKSTEN

Begrunnelsen for Josef og Maria sin reise med den nyfødte gutten til tempelet, er at de vil gjøre det som loven påbyr dem. I mosebøkene finner vi både forskrifter om ofring for kvinnens renselse etter fødselen (3 Mos 2,8) og forskrifter om at alle førstefødte, av både mennesker og dyr, skulle vies Herren om de ikke ble løst ut av et offer (2 Mos 13,2). Nå kan det virke som om disse ulike forskriftene blir noe blandet sammen i Lukas' beretning. Når det gjaldt førstefødte guttebarn, skulle det ofres for å kjøpe dem fri fra tjeneste i tempelet. Nå står det ikke noe eksplisitt om at det ble ofret noe for å løse gutten ut. Selv om Jesus sannsynligvis bodde med Josef og Maria fram til han begynte sitt offentlige virke, kan det altså her virke som at barnet blir "helliget" til tjeneste for Herren slik det også er tilfelle med gutten til Hanna og Elkana, Samuel. Offeret som Josef og Maria bærer fram, er det offeret som kreves for en kvinnes renselse. Siktemålet til Lukas synes å uansett være å fremstille Josef og Maria som gudfryktige og fromme som gjør det som loven påbyr. Av offeret de bringer fram, ser vi også at de er fattige. Turtelduer og dueunger er det som kunne ofres for dem som ikke hadde rå til et lam (3 Mos 2,8)

Beskrivelsene av de to gamle, Simeon og Anna, minner om mange andre steder i Lukasevangeliet, der vi ser at det er to parallelle fortellinger som handler om det samme, men der den ene fokuserer på det mannlige og den andre på det kvinnelige. Ett eksempel er lignelsen om den gode hyrde og sauen som ble funnet, som har sin parallellfortelling i lignelsen om kvinnen og mynten som ble funnet (Luk 15,3–10). Hensikten med parallellfortellingene om Simeon og Anna synes å være det universelle. Barnet er et lys for alle folk, for både kvinner og menn, hedninger og jøder.

Simeon og Anna beskrives, som Josef og Maria, som gudfryktige og fromme. Alderen deres gjør dem verdt å lytte til. I tillegg er Simeon en rettskaffen mann som venter på Israels trøst.

Anna tjener Gud i tempelet gjennom faste og bønn. Simeon blir ledet av Ånden, og Anna er en profet. Disse beskrivelsen tjener til å fremstille vitnesbyrdene deres om barnet som troverdige. I gamle Simeons lovprisning klinger gamle ord fra profeten Jesaja med (Jes 42,6, Jes 46,13, Jes 49,6 og Jes 52,10). I det øyeblikket barnet legges i armene hans, ser han at Guds løfter og trøsteordene hos Jesaja blir virkeliggjort.

Også i denne teksten skriver Lukas om menneskene undring i møte med det Gud gjør. Slik Maria undret seg over engelen Gabriels hilsen, slik folk undret seg over det gjetterne fortalte om hva som var blitt sagt dem om barnet, slik de voksne senere måtte undre seg over 12-åringen Jesus som talte så forstandig i tempelet, slik må nå Josef og Maria undre seg over gamle Simeons ord. Dette som Gud gjør gjennom dette barnet, er ikke til å forstå; det skaper undring. Vi ser også i Simeons ord til Maria et forvarsel om at den frelse og frihet som barnet bringer, vil koste dyrt. Sverdet som skal gå gjennom Marias hjerte, er en forespeiling av motgangen og lidelsene som sønnen hennes vil møte. Slik gir Lukas oss allerede her hint om påskens hendelser.

TIL PREKENEN

"Det som var fra begynnelsen, det vi har hørt, det vi har sett med egne øyne, det vi så og som hendene våre tok på, det forkynner vi: Livets ord." Slik begynner leseteksten fra 1 Joh. I luksteksten sier Simeon disse ordene når barnet legges i armene hans: "For øyne mine har sett din frelse ..." Fortellingene om Jesus er fortalt av mennesker som har sett og erfart. Kyndelsesmesse er en kristusfest, en feiring av at lyset og Kristus er midt i blant oss. På denne dagen er vi minnes at Jesusbarnet ble båret fram i offentligheten, og Simeon og Anna bringer fram sine vitnebyrd om barnet, vil det etter min mening passe å fokusere nettopp på vitnesbyrdene om Kristus. Den som skal preke, kan spørre seg selv om hvilke vitnesbyrd fra vår tid, som kan bæres fram i prekenen fra mennesker som har sett og erfart, vitnesbyrd som kan peke på det håpet og lyset som Kristus gir midt i blant oss. Vi har kanskje noe fra eget liv, vi kunne fortelle, eller så har vi kanskje i løpet

av livet møtt mange som Simeon og Anna.

Jeg husker selv godt ordene til min egen mormor en gang jeg i ungdommen påpekte for henne at det ikke var så enkelt å tro, og at det fantes mange mennesker som ikke klarte å tro. Hennes svar inneholdt ingen kompliserte teologiske utlegginger. I stedet svarte hun noe i denne retning: "Ja, det kan så være ... men jeg har levd et langt liv, og jeg har fått erfare at Jesus er nær selv om jeg ikke alle stunder i livet har sett det like tydelig, og jeg har erfart at ordene hans i Bibelen gir retning, håp og trøst." Hun kunne også gjerne ha brukt Simeons ord: "Herre, nå kan du la din tjener fare herifra i fred, for øyene mine har sett din frelse," for lyset fra Kristus gjorde at min mormor var trygg og håpefull i møte med døden.

Denne dagen kunne vi også gjerne løfte fram noen av vitnesbyrdene fra kristne i søsterkirker andre steder i verden. I menigheten der jeg jobber, har vi en misjonsavtale med NMS, der vi støtter vi et prosjekt som handler om å styrke kvinners rettigheter og levevilkår i Etiopia. Gjennom bloggen som de norske misjonærene i Etiopia skriver, har jeg fått lese vitnesbyrdene til noen

av kvinnene i Etiopia. Noen av dem forteller historier som kan si oss noe om at lyset fra Kristus er et lys som avslører urett. I et samfunn som Etiopia, der kvinner ofte står nederst på rangstigen og ofte ikke blir lyttet til av mennene, kan troen på Jesus gi kvinner mot til å leve og styrke til å kjempe mot den urett og diskriminering de opplever. På NMS' nettsider kan man lese mange historier fra de ulike landene hvor de har prosjekter.

TIL GUDSTJENESTEN

Her er noen salmer som kan være aktuelle på denne kvelden:

101 Kristus er verdens lys

105 Shine your light

625 Jesus, Guds son, du ljøs i mitt indre

96 Å Jesus, lat meg ljøset sjå

67 Guds frelse til verda er komen

65 Vi ser deg, Herre Jesus

SILJE SØREBØ

SOKNEPREST I JØLSTER

SOKNEPRESTEN@JOLSTER.KYRKJA.NO

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

TILSETTINGER

STAVANGER BISPEDØMME

Stavanger bispedømmeråd har tilsatt:

Marius Økland som sokneprest i Ytre Stavanger prosti med Vardeneset sokn som tjenestested.

Anette Emilie Tøndel som sokneprest i Ytre Stavanger prosti med Sunde sokn som tjenestested.

Begge har tatt imot stillingene.

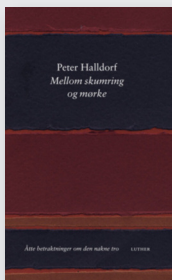

Anne-Margrete Saugstad
BIBELN FOR HODE OG HJERTE
 249,-

I denne boken deler Anne-Margrete Saugstad av sin store kunnskap om Bibelen og de bibelske tekstenes bakgrunn og sammenheng. Her finner du en rekke innfallsvinkler til hele Bibelens skattkammer – fra skapelsesfortellingen til Johannes' åpenbaring. Som leser vil du få større oversikt og forståelse for hva Guds ord er, og hva det handler om: Hans plan og gjennomføring av sitt verk til menneskehetens beste.

Anne-Margrete Saugstad er en skattet forkynner og har i en årrekke vært lærer i Det gamle- og Det nye testamentet ved Bibelskolen i Staffeldtsgate, senere Høgskolen i Staffeldtsgate.

www.lutherforlag.no

Peter Halldorf
MELLOM SKUMRING OG MØRKE
Åtte betraktninger om den nakne tro
 199,-

Hvorfor hadde ingen sagt at du måtte miste den gamle freden for å vinne en ny og mer virkelig fred? Idet døden sluker Jesus, mister disiplene sin tro. Påskeaften, dagen mellom korset og oppstandelsen, speiler en realisme som ingen av oss kommer utenom, dagene når ateismen åpner seg som en avgrunn i vår sjel. Er Gud død? Finnes han ikke lenger? Har jeg levd på en illusjon?

Boken er knyttet an til fasten og påsken, men den kan også med stort utbytte brukes som en meditasjonsbok når som helst på året.

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og fungerende sokneprest Kjersti Gautestad Norheim. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>